

Конончук А. С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка
askononchuk.fpsrso25m@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0003-0454-7660>

Волошина В. В.

доктор психологічних наук, професор кафедри практичної психології Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка
v.voloshyna@kubg.edu.ua

АКСІОЛОГІЧНА СФЕРА МОЛОДІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Актуальність. Зміна ціннісних орієнтирів є важливим показником розвитку соціальних процесів. Фахівці погоджуються, що молодь є найбільш вразливою до зовнішніх впливів, оскільки саме в цей період відбувається формування їхньої ідентичності та пріоритетів. Сфера цінностей, включно з моральними, соціальними та іншими категоріями, впливає на світогляд та поведінку. Її вивчення має значний вплив на формування цінностей як індивіда, так і суспільства в цілому.

Ключові слова: аксіологічна сфера, молодь, цінності, ціннісні орієнтації, трансформаційне суспільство, самовизначення.

Kononchuk A. S.

Master's degree student at Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
askononchuk.fpsrso25m@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0003-0454-7660>

Voloshyna V. V.

Doctor of Psychological Sciences, Professor at the Department of Practical
Psychology, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
v.voloshyna@kubg.edu.ua

THE AXIOLOGICAL SPHERE OF YOUTH IN THE CONTEXT OF SOCIAL TRANSFORMATIONS

Abstract. Shifts in value orientations serve as a significant indicator of the evolution of social processes. Experts agree that young people are particularly susceptible to external influences, as this is the period when their identities and priorities are formed. The realm of values—encompassing moral, social, and other categories—shapes worldview and behavior. Studying this area significantly influences the formation of values for both the individual and society as a whole.

Keywords: axiological sphere, youth, values, value orientations, society in transition, self-determination.

Сучасна молодь перебуває на шляху перебудови аксіологічної сфери, що викликано трансформаційним періодом, потребою змін застарілих недієвих систем. Змін зазнають усі сфери ціннісної системи. Рушійною силою цих процесів стали соціальні, економічні, політичні трансформації в житті українського суспільства.

Формування аксіологічної сфери молодого покоління вже базується на основі нових соціальних викликів, а саме; війни, пандемії, цифровізації, інформізації та мінливості соціальних інститутів. Саме ці процеси здійснюють вплив на здатність адаптуватися до нових викликів, виявляти власну життєву позицію та формування власних життєвих цінностей молоді (Варипаєв, 2025).

Молоде покоління перебуває в процесі зміни ідеології своїх поглядів та все більше наслідує тип особистості більше притаманний західному суспільству. Основним проявом таких змін є те, що молодь надає перевагу пізнанню себе, саморозвитку, створення нового, кращого, способу життя для себе, орієнтується на власний психологічний комфорт на відміну від старшого покоління, яке формувалося в радянські часи. Молодь зараз все більше орієнтується на власний успіх і досягнення з розумінням, що все це залежить від їхніх зусиль. Подібний підхід має безумовний позитивний вплив, адже самотійність спонукає людину до саморозвитку, пошуку власних шляхів, здобуття необхідних знань, досягнення та становлення нових цілей, безперервну роботу над собою. Але в таких умовах важливим завдання є не допускати надміру егоцентричного ставлення, що може призвести до нехтування моральними та етичними принципами заради власної вигоди (Глуценко та ін., 2025).

Цілісна сфера особистості формується напротязі усього життя людини, однак основний вплив здійснює сім'я, близьке оточення, освіта, соціум, медіапростір. Це є свідченням того, що становлення аксіологічної сфери особистості відбувається в тісному взаємозв'язку всіх аспектів життя людини (Галян, 2023).

Важливим етапом формування молоді є період здобуття вищої освіти, що в майбутньому стосується різних сфер життя молодої людини і впливає на професійне становлення, освіту, соціальну активність, сімейне та громадське життя. Варто зауважити, що система цінностей в цей період є нестабільною й може зазнавати змін під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (Столяренко, 2019).

Для здобувачів освіти процес соціалізації займає провідну роль в інтеграції особистості до професійного середовища у формуванні соціальних ролей, життєвих орієнтирів і системи цінностей. В період воєнної нестабільності це питання набуває особливої актуальності. Виникає гостра потреба у зміні традиційних підходів до навчання, що зумовлює вплив на характер соціальних зв'язків. З огляду на ці умови система освіти є ключовим аспектом у становленні адаптивного середовища, механізмів соціалізації, інклюзивної освіти, стимулювання громадянської позиції.

Трансформаційні суспільні процеси та динаміка аксіологічної сфери мають тісний зв'язок. Ціннісні перебудови причинені глобальними кризами та воєнним досвідом, формують нову ієрархію пріоритетів, де безпека, свобода, гідність і

громадянська відповідальність займають важливе місце в цій системі (Котлова, 2015). Усвідомлення цих процесів є важливою складовою для побудови ефективної державної політики у сфері психологічної підтримки, освіти та соціального розвитку молодого покоління як головного носія майбутнього ціннісної системи суспільства (Підлісний, 2020).

Методологічним ядром дослідження є теорія базових людських цінностей Ш. Шварца (1992), відповідно до якої цінності – це «пізнані» потреби, залежні від культури та менталітету суспільства. Шварц виокремлює 10 мотиваційних типів: влада, досягнення, гедонізм, стимуляція, самостійність, універсалізм, доброзичливість, традиція, конформність, безпека. Вони організовані у двох полярних вимірах – «відкритість до змін – консерватизм» та «самопіднесення – самотрансцендентність». Суміжні у мотиваційному колі цінності утворюють сумісні пари, тоді як протилежні конкурують між собою. Як зазначають Т. С. Тимошенко та А. О. Красота (2025), ця теоретична модель дозволяє не лише описати структуру ціннісної свідомості, а й прогнозувати поведінкові стратегії залежно від соціального контексту.

Результати дослідження засвідчили, що ціннісна ієрархія досліджуваних структурована навколо трьох провідних блоків. Перший – «досягнення» ($M = 4,57$) – відображає орієнтацію на особистий успіх і самореалізацію. Другий – «універсалізм» ($M = 4,42$) та «безпека» ($M = 4,36$) – наявність про значимість суспільного благополуччя та потреб у захищеності, що є прямим відображенням реального воєнного часу. Третій – «доброзичливість» ($M = 4,32$) – підкреслює цінність міжособистісної кількості та підтримує. Найнижчий показник «конформності» ($M = 3,75$) вказує на домінування внутрішньо мотивованих цінностей над зовнішньо регульованими.

Особливо значущим є те, що 92% респондентів відзначили суттєві або часткові зміни у власній ціннісній системі, що показало про стан активної аксіологічної мобільності в досліджуваній групі. Цей показник підтверджує гіпотезу про динамізм та ситуативну плинність аксіологічної сфери молоді в умовах трансформаційного суспільства.

Висновки. Отже, формування аксіологічної сфери особистості включає всі аспекти життя молоді. Провідну роль в цьому процесі відіграють: сім'я, освіти, духовна сфера, соціальні зв'язки, спілкування з однолітками. Трансформаційні процеси в Україні спричиняють перебудову ієрархії цінностей, в результаті чого такі складові як безпека, гідність, свобода займають основні позиції. Аксіологічна сфера сучасної молоді в умовах трансформаційного суспільства характеризується не відсутністю цінностей, а своєрідною адаптивною конфігурацією. Це поєднання злиття цінностей та аксіологічної мобільності, синтезу індивідуалістичних і колективістських спрямувань, а також подвійної мотивації до досягнень. Ці риси природно виникають як психологічна реакція на структурну нестабільність суспільства і свідчать про значний адаптивний потенціал молодого покоління. Подальші дослідження можуть зосередитися на вивченні зв'язків між аксіологічною сферою та психологічним благополуччям, резилієнтністю і посттравматичним зростанням особистості в умовах війни і відновлення.

Список використаних джерел

1. Варипаєв, О., & Міносян, А. (2025). Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*, 5(45), 1039–1052. <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/23585> (дата звернення 11.05.2026)
2. Галян, І. (2023). Ціннісні уподобання української молоді в ситуації невизначеності. *Вісник Національного університету оборони України*, 74(4), 46-54. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-74-4-46-54> (дата звернення 11.05.2026)
3. Котлова, Л. (2015). Ціннісні орієнтації особистості в умовах суспільних трансформацій. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*, (1). <https://social-science.uu.edu.ua/article/1296> (дата звернення 11.05.2026)
4. Підлісний, М. М. (2020). Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення [Монографія]. Вид. Біла К. О.
5. Столяренко, О. В., & Столяренко, О. В. (2024). Концептуальні антропологічні підходи у визначенні методології гуманістичного виховання та духовно-інтелектуального розвитку молоді. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*, 6, 10–21. <https://ir.lib.vntu.edu.ua> (дата звернення 10.05.2026)
6. Тимошенко, Т. С., & Красота, А. О. (2025). Психологічна транзитивність в ціннісних орієнтирах особистості крізь призму методики Ш. Шварца. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія, 36(75)(4), 61-66.

ДЕКЛАРАЦІЯ

про використання систем штучного інтелекту

Під час підготовки матеріалу конференції ШІ не використовувався.